

ბაბა ლომიძე (საქართველო)

რენესანსი: კონტექსტი

დანტე „ღვთაებრივი კომედიის“ დასაწყისში წერს: „მივყევ უდაბნოს მცირე ბილიკს ზემოთ მიმავალს,/და როცა კალთას გორმახისას შევადგი ფეხი,/ფეხქვეშ ვიგრძენი მინის სიმყარე“. თითქმის ანალოგიურ მოვლენას — ფეხქვეშ მინის შეგრძნებას ვხედავთ ფრანცისკ ასიზელისადმი მიძღვნილ ჯოტოს ფრესკაში, კერძოდ, წყაროსთან დაკავშირებული სასწაულის ამსახველ სცენაში, სადაც ასიზელის თანამგზავრი წყაროსთანაა დახრილი და წყალს სვამს. ის მარჯვენა ფეხით მიწაზე მყარად დგას. და თუკი გავიხსენებთ ადრეული შუასაუკუნეების ფრესკებში ეთერში მოლივლივ არსებებს, დავრწმუნდებით, რომ ეს არის ერთ-ერთი პირველი შემთხვევა, როდესაც ფიგურამ წონა, სიმძიმე შეიძინა. აქედან იწყება ახალი — რენესანსული ხანა.

მაგრამ რა ხდებოდა მანამდე? შუასაუკუნეების მანძილზე სქოლასტიკოსები გამუდმებით არკვევენ, ცოდნა უპირატესია თუ რწმენა. ეს წინააღმდეგობა ყველაზე კარგად შუა საუკუნეებში მე-12 საუკუნის ბოლოს თომა აქვინელმა მოარიგა, ვინაიდან მან რწმენა და გონება დისპარატულ ცნებებად დასახა. რწმენა მარტო რწმენას ეფუძნება და მტკიცებულება არ არის საჭირო. მან ადამიანის ცხოვრება ორ სფეროდ დაყო: სფეროდ, სადაც მოქმედებს მხოლოდ რწმენა და სფერო, სადაც რწმენა არ არის საჭირო და სადაც ადამიანს შეუძლია საკუთარ ლოგიკას დაეყრდნოს და მისი კანონებით იმოქმედოს. თომა აქვინელის ეს მოსაზრება საფუძველს უყრის მთელ შემდგომდროინდელ წარმოდგენას: ადამიანს შეუძლია იცხოვროს საერო ცხოვრებით, ყველაფერი აკეთოს, რაც უნდა — ეს მისი საერო ცხოვრების, გონიერი ცხოვრების ნაწილია. რწმენას რაც შეეხება, მას შეუძლია ეკლესიაში ილოცოს. სწორედ ეს დებულება უყრის საფუძველს რენესანსულ ცნობიერებას. თუკი ადრეულ შუასაუკუნეებში ადამიანი მუდმივად ღმერთზე ფიქრობდა, ახლა უკვე ზოგჯერ ფიქრობს მასზე. ამ პერიოდშივე ევროპაში ჩნდება ვაჭრების ფენა, რომლებიც ამქვეყნიურ სიამოვნებასა და ფუფუნებაზე ზრუნავს. ამის პარალელურად არსებობს რაინდების ფენა, რომელიც იერარქიულია და ე.წ. რაინდული კოდექსის თანახმად ცხოვრობს, რისი ნაკვალევიც ცხადად ჩანს, ერთი მხრივ, „ვეფხისტყაოსნის“ გულანშაროში და, მეორე მხრივ, რუსთაველის პოემისეულ ინდოეთისა თუ არაბეთის რაინდულ საზოგადოებებში.

რენესანსის, არსებითად, კულტურული და ინტელექტუალური მოძრაობა იყო, რომელიც მჭიდროდ უკავშირდებოდა საზოგადოებას და პოლიტიკას, მე-14 საუკუნის მეორე ნახევრიდან მე-17 საუკუნის პირველ ნახევრამდე. ითვლება, რომ ამ მიმართულებას საფუძველი იტალიაში ჩაეყარა. როგორც აღნიშნავენ, რენესანსის წარმოშობას ნაწილობრივ ფლორენციაში შექმნილია ხელსაყრელი გარემომაც შეუწყო ხელი.

რენესანსი იყო მოძრაობა, რომელიც კლასიკური, ძველი ბერძნული და რომაული ცოდნის ხელახლა აღმოჩენას და გამოყენებას ითვალისწინებდა. რენესანსი სიტყვასიტყვით „ხელახლა დაბადება“, „აღორძინება“ ნიშნავს — ანუ აღორძინება არა სრულიად ახლის დაწყების გაგებით, არამედ — ძველის, ანტიკური სამყაროს ნააზრვეის ინტერპრეტაციის, განახლების გზით.

ისტორიკოსები ამჟამად რენესანსს რამდენიმე გეოგრაფიული ნიშნით ყოფენ: იტალიური რენესანსი, ინგლისური რენესანსი, ჩრდილოური რენესანსი (რომელიც რამდენიმე ქვეყანას აერთიანებდა) და ა.შ.

ჩრდილოელი ჰუმანისტები და ხელოვანები უფრო მეტად დაინტერესებული იყვნენ ცხოვრებით და არა სილამაზით. ფრანსუა რაბლემ ცხოვრებისეულ სისრულეს მიაკვლია ქუჩებშიც და ციურ სხეულებშიც. ორი გოლიათის — გარგანტუას და პანტაგრუელის საშუალებით, რაბლე დაცინის ეკლესიას, უნივერსიტეტებს, სამონასტრო ორდენებს, თეოლოგებს, იურისტებს და ფილოსოფოსებს. ერაზმი, თავის მხრივ, ნანარმოებში „სიბრიყვის ქებათაქება“ რწმენის ხანასა და ადამიანის ხანას შორის არსებულ კონფლიქტს დაცინის. რაბლესეული სიცოცხლით ტკობის მსგავსად, ფლამანდელი მხატვრები თავიანთ ტილოებზე ასახავდნენ ტავერნებს, მთვრალი ადამიანებით სავსე უხამს დღესასწაულებს. ფლამანდელი მხატვრები ცხოვრებისადმი და მათი გარემომცველი სინამდვილისადმი სიყვარულს ასახავდნენ თავიანთ ხელოვნებაში. გერმანული ჰუმანიზმისთვის კი დეტალებით ტკობა იყო დამახასიათებელი. დიურერთან ნაკლებად ვხვდებით იმ გრძნობისმიერ სილამაზეს, რასაც ვერმეერთან ან ფლამანდური სკოლის წარმომადგენლებთან. დიურერთან პრაქტიკულ ცხოვრებაზე სერიოზული დაფიქრება იგრძნობა.

მიმართება ანტიკურობასთან. რატომ ეძებდნენ რენესანსის ხანის მოღვაწეები მაგალითებს ანტიკურობაში? აშკარაა, რომ მათ არ აკმაყოფილებდათ ანმყო. ამისთვის ცდილობდნენ ეპოვებინათ წარსულის პრეცედენტები, ანმყოში დაგროვილ მოუგვარებელ კითხვებზე პასუხებს და ასე მივიდნენ ისინი კლასიკური სამყაროს ოქროს ხანამდე.

თუკი შუასაუკუნეებში არისტოტელე და მისი „ლოგიკა“ იყო წამყვანი ტექსტი, საღვთისმეტყველო ლიტერატურასთან ერთად, აღორძინების ხანის მოღვაწეებმა სიახლოვე იგრძნეს საბერძნეთსა და რომთან, განსაკუთრებით პლატონთან და ციცერონთან. მათ ფორმის მშვენიერების ძიება დაიწყეს და პლატონს მიაგნეს. ფლორენციელი სწავლულები იმდენად მოხიბლული იყვნენ პლატონის იდეებით, რომ მედიჩებმა პლატონის აკადემია აღადგინეს. პლატონის ახალ აკადემიაში, ფლორენციაში, ფილოსოფოსი მარსილიო ფიჩინო ცდილობდა პლატონის და მოსეს, სოკრატეს და ქრისტეს ნააზრვეთა შეთანხმებას. ამგვარი მცდელობების შედეგი იყო მისტიკოს პიკო დელა მირანდოლას მხრიდანაც, რომელიც ახალი უნივერსალური რელიგიისთვის საფუძვლის შექმნას ცდილობდა და პლატონის იდეებს, ებრაულ კაბალას და ქრისტიანობას აერთიანებდა.

ჯორჯო ვაზარი მიიჩნევდა, რომ რენესანსის ხანის მოღვაწეებმა თავიანთი მზერა კლასიკური ანტიკურობისკენ — საბერძნეთის და რომისკენ მიმართეს, რომელიც სინათლის წყაროდ მიიჩნეოდა. სწორედ აქ მიაკვლიეს ოქროს ხანას. კლასი-

კურ სამყაროში რენესანსის დროის მოღვაწეებმა იპოვეს თავისუფლების ისეთივე შეგრძნება, როგორსაც ისინი განიცდიდნენ.

რატომ გაითავისეს რენესანსის ხანის მოღვაწეებმა ანტიკური საბერძნეთის და რომის ჰუმანიზმი? რა იპოვეს მათ ამ ხანაში? მათ ტექსტის კრიტიკის ხერხებს მიაგნეს, აღმოაჩინეს ლათინური გრამატიკა. აღორძინების ხანის მოღვაწეები თავიანთ წინაპრებს ეჯიბრებოდნენ, რაც უცხო იყო შუა საუკუნეებისთვის.

იტალიელი ჰუმანისტები მოხიბლული იყვნენ ქრისტიანობის და წარმართობის დაახლოების იდეით, ისევე როგორც სულის და სხეულის, ამქვეყნიურობის და იმქვეყნიურობის მორიგების შესაძლებლობით. ხელოვნებაში ეს დაახლოება ამ ტენდენციების გაერთიანებით ხერხდებოდა. ამის დასტურია რაფაელის „ათენის სკოლა“, სადაც ცხადად იკვეთება წინააღმდეგობრიობის მორიგებისკენ რენესანსისეული სწრაფვა, რაც კარგად ჩანს რაფაელის „ათენის სკოლაში“. აქ პლატონი და არისტოტელე ერთად არიან — მერე რა, რომ პლატონი ზემოთ, თითქოს იდეების სამყაროსკენ მიუთითებს, არისტოტელე — ქვემოთ, მატერიისკენ. წინააღმდეგობა მორიგებულია.

მიმართება შუასაუკუნეებთან. იყო თუ არა რენესანსი სრულიად ახალი, შუასაუკუნეობრივი აზროვნებისგან გამიჯნული მოვლენა?

ადრეული ხანის ისტორიკოსების თანახმად, ეს მიმდინარეობა მოასწავებდა შუა საუკუნეებთან ინტელექტუალურ წყვეტას. მაგალითად, იაკობ ბურქჰარდტი წერდა: „შუა საუკუნეებში ადამიანის ცნობიერება კოლექტიურ საბურველში თვლემდა. ადამიანი საკუთარ თავს შეიმეცნებდა საზოგადოების ნაწილად — მხოლოდ როგორც გარკვეული რასის, ადამიანთა ჯგუფის, წრის, ოჯახის ან გაერთიანების წევრი.. მაგრამ რენესანსის ხანაში ეს საბურველი პირველად განქარდა. ადამიანი სულიერ პერსონად გარდაიქმნა და საკუთარი „მე“ შეიმეცნა“ (Burckhardt 2000: 52). თუმცა ბოლო პერიოდის კვლევებმა დაადასტურეს, რომ რენესანსი მისი უშუალოდ წინა, შუა საუკუნეების პერიოდიდან მომდინარეობდა და ევროპაში მომხდარი ცვლილებები უფრო ევოლუციის შედეგი იყო და არა რევოლუციის. ეს ხანა ოქროს ხანად ითვლებოდა. მაგრამ თავიდან ის ჰუმანისტების, ელიტის, ხელოვნების წრეში ჩამოყალიბდა და შემდეგ გავრცელდა, ბეჭდვის განვითარებასთან ერთად.

არასწორია იმის თქმა, თითქოს აღორძინების ხანის ჰუმანიზმი სრულიად განსხვავებული მოვლენა იყო და შუასაუკუნეების „არაჰუმანიზმს“ უპირისპირდებოდა. იმავდროულად, საგულისხმოა, რომ აღორძინების ხანის ჰუმანისტებს უნოდებდნენ სწავლულებს და პედაგოგებს, რომლებიც არა წმინდად საღვთისმეტყველო და საბუნებისმეტყველო საკითხებით იყვნენ დაინტერესებული, არამედ ე.წ. ჰუმანიტარული დისციპლინების სპეციალისტები იყვნენ და ასწავლიდნენ ტრადიციულ ჰუმანიტარულ დისციპლინებს (სტუდია ჰუმანიტატის) (გრამატიკა, რიტორიკა, ისტორია, პოეზია და პოეტიკა), სადაც ისინი ანტიკური ხანის ავტორიტეტებს ეფუძნებოდნენ.

ჰუმანიზმი არა მარტო ბერძნულ-რომაული სიძველის აღორძინებას ისახავდა მიზნად, არამედ ანტიკურობის და ქრისტიანობის მიერ მოპოვებული ცოდნის სინთეზს ითვალისწინებდა. იმავდროულად, რენესანსული ანთროპოლოგიის თავიანთი

ნახმად, ადამიანი ღმერთს კი არ იყო მონყვეტილი, არამედ, პირიქით, ის სრულყოფილი და მშვენიერი სამყაროს, კოსმოსის ნაწილი იყო. ადამიანიც იმ დიდი კოსმური ძალების გამოხატულებაა, რომლითაც გაჯერებულია მთელი სამყარო.

ჰუმანისტმა პოეტებმა ანტიკური მითოლოგიური არექტიპები თავიანთი მხატვრული აზროვნების ნაწილად და სამყაროს ინტერპრეტაციის საშუალებად აქციეს. მაგალითად, თავიანთი თანამედროვეების მითოლოგიურ პერსონაჟებად წარმოდგენის გზით, ისინი არა მარტო ლიტერატურულ რემინისცენციებს ქმნიდნენ, არამედ მიუთითებდნენ კიდევ, რომ ამქვეყნად არაფერია შემთხვევითი და არსებობს ზედროული სანყისი.

მაშასადამე, რენესანსული ჰუმანიზმი შუასაუკუნეების ნანგრევებზე კი არ აღმოცენებულა, არამედ შუასაუკუნეების ნიაღშივე გაჩნდა, როდესაც ფეოდალური ცივილიზაცია აქტიურად განავრძობდა არსებობას.

ცოდნა vs რწმენა. მე-16 საუკუნის კულტურაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ნატურფილოსოფიას, რომელიც შუასაუკუნეობრივი მეცნიერების ორგანული ნაწილია. თუმცა შუასაუკუნეებში ნატურფილოსოფია, რომელიც პანთეისტურ და მაგიურ შეხედულებებს ეფუძნებოდა, ჯერ კიდევ პერიფერიული იყო, ხოლო მე-16 საუკუნეში ის უკვე წინა პლანზე გამოვიდა და სქოლასტიკურ ცოდნას დაუპირისპირდა. „ცდის“ და „გონებით ჭვრეტის“ დაპირისპირებაში, როდესაც არ არსებობდა ექსპერიმენტული ცოდნის აღმოცენების წინაპირობა, ნატურფილოსოფია სქოლასტიკის ერთადერთ ალტერნატივად ითვლებოდა. ამიტომაც იყო, რომ ნატურფილოსოფოსების მეცნიერული ოკულტიზმი კარგად შეესაბამებოდა მაგიურ წარმოდგენებს, რაც შუასაუკუნეების ხალხურ კულტურას ედო საფუძვლად.

ამგვარი წარმოდგენები ყველაზე გავრცელებული იყო მე-16 საუკუნეში, რენესანსულ-ჰუმანისტურისგან განსხვავებით. სწორედ ამიტომაც იყო ხშირი პროცესები ჯადოქრების წინააღმდეგ, ასტროლოგიით და ალქიმიით გატაცება. განსაკუთრებული პატივით სარგებლობდა, ასევე, ნახევრად ლეგენდარული პერსონაჟი — ფაუსტი და პარაცელსუსი.

როგორ მიშელ ფუკო ამბობდა, „სამყარო ნიშნებითაა სავსე, რომელიც უნდა გაიშიფროს. მსგავსების და სიახლოვის ეს ნიშნები მსგავსებათა ფორმებია. მაშასადამე, ცოდნა გაშიფვრას, ხილული საგნიდან იმისკენ გადასვლას ნიშნავს, რაც ამ ხილულის საშუალებით გამოხატავს საკუთარ თავს და მის გარეშე ის საგანში არსებული გამოუთქმელი სიტყვა იქნებოდა“ (Foucault 1994: 19). ალორძინების ხანაში ენა და საგანთა სამყარო იგივეობრივია, მსგავსია, მსგავსებაზეა აგებული. მიშელ ფუკო ამ ხანას იგივეობის ეპისტემითი დალდასმულს უწოდებს — ხანა, სანამ ენა ნიშანთა დამოუკიდებელი სისტემა გახდება. „საქმე ისაა, რომ ცოდნა იმთავითვე გულისხმობდა მსგავსებათა უკიდევანო სიუხვის შეთანხმების აუცილებლობას, რომლებიც ნიშნებსა და მათ მნიშვნელობებს შორის შუამავლის ფუნქციით შემოიტანეს. ამგვარი ეპისტემის ფარგლებში, სადაც ნიშნები და მსგავსებები ერთმანეთს ერწყმის უსასრულო ხვეულის სქემის მიხედვით, აუცილებელი იყო მიკროკოსმოსსა და მაკროკოსმოსს შორის მიმართებაში ნაგულისხმევი უნდა ყოფილიყო ეს ცოდნა და მისი გავრცელების საზღვრები“ (Foucault 1994: 31).

ფუკოს თეორიის გათვალისწინებით, გიორგი გაჩეჩილაძე ანალიზებს „ვეფხისტყაოსანს“ და რუსთაველის ხანის პოზიციას სულხან-საბა ორბელიანის ხანის პოზიციას უპირისპირებს: „რუსთაველთან ჭეშმარიტება, თვალთ დანახვა არის საგნის რეალობის და ვერიფიკაციის ინსტრუმენტი. „ნახეს და ნახვა მოუნდათ უცხოთა სანახავისა“ — ბაროკოსათვის ეს კონცეპტი მიუღებელია. „სიბრძნე-სიცრუისაში“ ამ კონცეპტის კონკრეტული დეკოდირების მიზანს ემსახურება იგავი „უნაღვლოთა მძებნელი“. გამოირკვა, რომ ნახვა არ არის დანახულის ვერიფიკაციის სანდო და უცდომელი კრიტერიუმი, როგორც რუსთაველს მიაჩნდა. მსგავსების რწმუნებისთვის არც დანახვაა საკმარისი და არც დანახულის სახელი“ (გაჩეჩილაძე 2009: 40).

ამიტომაც სრულიად ლოგიკური ჩანს „ვეფხისტყაოსნის“ სახისმეტყველებითი ანალიზი, რაც შეესაბამება იმდროინდელი აზროვნების თავისებურებას, სახელების ეტიმოლოგიის გარკვევა კი პოემის ქვეტექსტის წაკითხვის გასაღებად იქცევა. ასეა ზვიად გამსახურდიას ნაშრომში, როდესაც ის პოემის ფინალურ სტრიქონს ანალიზებს: „...საღვთო მთოვარე“, ნესტანი-სოფია გამოუშვა წმ.გიორგის მიერ დამარცხებულმა გველმა, ბნელის საწყისმა, გამარჯვებული მზიური გმირის შესახვედრად, რომელიც არის „სახე მზისა ერთისა“, ღმერთმამაკაცებრივი საწყისი, პირველმეფე და პირველკაცი, sol invictus, რომელსაც მოსავს ვეფხის ტყავი — ვარსკვლავეთი, ანუ სამყარო, როგორც სამოსი, რაც მისი უზეშთაესი გონების განსახიერებაა“ (გამსახურდია 1991: 199).

ანალოგიურად იკვლევენ დანტეს პოემასაც ნუმეროლოგიური მიდგომით, რომლის თანახმადაც, „ღვთაებრივი კომედიის“ სტრუქტურა ციფრების მისტიკას ეფუძნება. მაგალითად, ის, რომ პოემა 3 ნაწილისგან, ქებისგან შედგება და თითოეულში 33 სიმღერაა. 10 სრულყოფილი ციფრია, 3 — სამების აღმნიშვნელი ციფრი, ანუ 10X3. სამყაროს გეომეტრიულ-სიმეტრიულ აგებულებაზე მინიშნებას ვხვდებით პოემის ბოლოს, სამოთხის ნაწილში: „ჰოი, ნათელო, საწყაულო არსობის შენის,/ შენ საცნაურ ჰყავ თავი შენი, შემცნობნი შენნი, შენ თავს უღიმი კმაყოფილი, გაბრწყინებული./ დისკო იგივე, რაც შენ თავათ წარმოგიშვია/ დაგიდგა თვალწინ ვით სინათლის უკუმოქცევა, როგორც კი მზერა მივანვდინე აელვარებულს./ და განმეცხადა მის ფერებით გამოსახული/ ხატება ჩვენი ისე ნაზი, ისე მწყაზარი, რომ მზერა ჩემი მან ანაზდად მოაჯადოვა:/ ვით გეომეტრი, ვინც დაძაბა გონების ძალი/ წრის გასაზომად; კანონების დასადგენელად“ (ალიგიერი 1967: 821), სადაც გეომეტრის ხსენება იმთავითვე ღმერთს უნდა გულისხმობდეს. გეომეტრიულ სიმეტრიას გულისხმობს ოქროს კვეთის პრინციპიც და ამავე ლოგიკით, აღარაა გასაკვირი, რომ გიორგი წერეთელი „ვეფხისტყაოსნის“ დაბალ შაირში ოქროს კვეთის პრინციპის ნაკვალევს ხედავდა.

„სარკმლიდან დანახული „სამყაროს სილამაზე“ სწორი გეომეტრიული ან მათემატიკური წყობით არის გადმოცემული, რადგან, როგორც ალბერტი თვლის, უმაღლესი სილამაზე მთლიანობის ნაწილთა სწორი თანაფარდობა, ანუ ჰარმონიაა. თავად ჰარმონია კი გამსჭვალული და წარმოქმნილია რიცხვით, რომელიც ღვთიური ან ადამიანური გონის პროდუქტია“ (მჭედლიშვილი 2010: 197)

ეს ჰარმონია, უდავოდ, ცენტრალიზებულ სახელმწიფოსაც გულისხმობს, სადაც იერარქიული წესრიგი შენარჩუნებულია და ყოველგვარი საფრთხე, რაც

შეიძლება მას დაემუქროს, უკუგდებულა. ცენტრალიზებული სამეფოს და დეცენტრალიზაციის დაპირისპირებისას სთივენ გრინბლატი წერს: „მე-ს ფორმირება მიიღწევა რაიმესთან მიმართებაში, რაც აღიქმება, როგორც უცხო, უცნაური ან მტრულად განწყობილი. საჭიროა სახიფათო **სხვის** — ერეტიკოსის, ველურის, კუდიანის, მეძავის, გამცემის, ანტიქრისტეს — გამოგონება, რომ მას თავს დაესხან და გაანადგურონ. **ავტორიტეტი უცხოში** ან უფორმობას და ქაოსს (უწესრიგობას) ხედავს, ან მაცდურს და ნეგატიურს (წესრიგზე დემონური პაროდია)“ (Greenblatt 2005: 9)

ინდივიდუალობა. მე-16 საუკუნე უფრო მეტად რეფორმაციის ეპოქაა და არა აღორძინების. მეორე მხრივ, რეფორმატორების მსოფლხედვა დაედო საფუძვლად იდეურ განვითარებას ე.წ. „ახალ დროში“, როდესაც პროტესტანტიზმმა ადამიანის და ღმერთის მიმართების ინტიმურობას გაუსვა ხაზი, რითაც ინდივიდის მიერ საკუთარი განუმეორებლობის შეგრძნება წინა პლანზე წამოწია.

რენესანსის ხანის მოაზროვნე სვამდა კითხვას, — ვინ ვარ მე? აქ შეიძლება გავიხსენოთ ოსვალდ შპენგლერის „ევროპის დაისი“, სადაც ისტორიაზე თავის მორფოლოგიურ შეხედულებაში სხვადასხვა ხანის კულტურებს სათითაოდ განიხილავს სეზონური ცვალებადობის ჭრილში. აქ საგულისხმოა შპენგლერისეული შუასაუკუნეები, რომელიც, მისი თქმით, დასავლური კულტურის გაზაფხულია — თავისი რაინდობის ინსტიტუტით, ქალაქების უმნიშვნელო ზრდით, სულიერებისკენ სწრაფვით და უავტორო ხელოვნებით, რომელსაც მოსდევს აღორძინების ხანა — ზაფხული, როცა აყვავდა ქალაქ-სახელმწიფოები, თავისი დიდებულებით, ვაჭრებით და მაღალი ხელოვნებით, სადაც პიროვნების მნიშვნელობა არსებითი გახდა. ამ დროს დაიწყო მხატვრებმა თავიანთ ნამუშევრებზე სახელის მონერა (Spengler 1926: 123). ხელმონერა, რაც რენესანსის ხანისთვისაა დამახასიათებელი, მსგავსებაა, რაც თავისთავად, კიდევ სხვა რამის მსგავსებაა (Foucault 1994: 19).

ბექდვის გავრცელება. ინფორმაციის ხანას საფუძველი ჩაეყარა რენესანსის დროს. ამ დროს წიგნები ხელმისაწვდომი გახდა მასებისთვის. 1451 წელს იოჰანეს გუტენბერგმა და იოჰანეს ფუსტმა ერთობლივად მოამზადეს 42-სტრიქონიანი ბიბლია და 32-სტრიქონიანი ლათინური გრამატიკა. საგულისხმოა, რომ ერთი იყო რელიგიური ტექსტი, მეორე — საერო. 1465 წლისთვის გუტენბერგის გამოგონება ხელმისაწვდომი გახდა იტალიაში, 1470 წლისთვის — პარიზში, ხოლო 1480 წელს — ლონდონში. 1499 წლისთვის წიგნის ბექდვის საშუალებები იყო სტოკჰოლმში, კონსტანტინოპოლსა და ლისაბონში.

ამ პერიოდში წიგნის ბექდვის საქმის გავრცელების წყალობით, შუასაუკუნეების მთელი ლიტერატურა თითქოს „მეორედ დაიბადა“. ამიტომაც გავრცელდა იმხანად სარაინდო რომანი მთელ ევროპაში. აღორძინების ხანაში მომხდარი სოციოკულტურული ცვლილებების დიდი უმრავლესობა, სოციო-პოლიტიკურ ცხოვრებაში ცენტრალიზებული ტენდენციის განმტკიცებით დაწყებული, ეროვნულ ენაზე შექმნილი ლიტერატურის რიცხვის ზრდა, შუასაუკუნეების ცივილიზაციის შინაგანი განვითარების ფაქტორი იყო. მაგალითად, წიგნის ბექდვის გამოგონებით,

ნიგნების წარმოება „შეკვეთიდან“ „გასაღებაზე“, „ბაზარზე გავრცელებაზე“ გადავიდა. თუმცა ამ გამოგონებას ევროპის სამეცნიერო-ტექნიკური კულტურა შუასაუკუნეების ფარგლებიდან არ გამოუყვანია. გუტენბერგის გამოგონებამ ბევრად გააფართოვა ნაბეჭდი პროდუქციის ტირაჟირების საშუალებები, მაგრამ შუასაუკუნეობრივი აზროვნების საფუძვლები არ ჩაუნაცვლებია ახალი აზროვნების ტიპით. ლოტმანის ტერმინით რომ ვთქვათ, ამგვარი „აფეთქებისთვის“ ახალი, თუნდაც ეპოქალური მნიშვნელობის გამოგონებები კი არ კმაროდა, არამედ უპირველესად — შუასაუკუნეებში გაბატონებული სამყაროს ნატურფილოსოფიური სურათის საბუნებისმეტყველო სურათით შეცვლა იყო საჭირო. ეს კი არა გუტენბერგის ხანაში, არამედ გალილეის და ნიუტონის ეპოქაში განხორციელდა.

ბოკაჩოს „დეკამერონი“. „დეკამერონის“ ჩარჩო სიუჟეტის სტრუქტურა, სადაც გმირები 10 დღის განმავლობაში უყვებიან ერთმანეთს საინტერესო ამბებს, შუასაუკუნეებშიც იყო გავრცელებული, მაგრამ ბოკაჩოს დროს სხვა ვითარებაა — ტექსტის კონტექსტი ტრაგიკულია: ევროპაში შავი ჭირი მძვინვარებს. როგორ შეიძლებოდა იმდროინდელ ადამიანს აღექვა ეს ტრაგედია? თუკი გავითვალისწინებთ, რომ აღორძინების ხანა შუასაუკუნეების წიაღიდან მომდინარეობდა, ცხადია, ეს მოვლენა ღვთის რისხვად, აპოკალიფსისად ინტერპრეტირდებოდა. სქოლასტიზმის მიმდევრები ასკეტიზმთან მიბრუნების აუცილებლობაზე ალაპარაკდნენ. და ამ დროს ბოკაჩო აღმოჩნდა მეამბოხე, რომელმაც ასკეტიზმს თავისი სიცოცხლის სიყვარულით აღსავსე სამყარო დაუპირისპირა. აქ უკვე ცხადია რენესანსული მსოფლშეგრძნების თავისებურება — რომ სიცოცხლე სასურველია. შავი ჭირი კი, ალბათ, უფრო მეტაფორაა — ადამიანური ურთიერთობების კრიზისია, რაზეც ბოკაჩო თავისი რომანის დასაწყისში საუბრობს, როდესაც ევროპაში გამძვინვარებული ეპიდემიის შედეგებს აღწერს და აღნიშნავს, რომ ადამიანმა მეორე ადამიანის, ახლობლის ნდობა დაკარგა.

„დეკამერონის“ ცენტრალური იდეა ისიცაა, რომ ადამიანი თვითონ ქმნის თავის ბედს. ამით ის უპირისპირდება შუასაუკუნეობრივი ამბების მორალს. „ცხოვრებანის“ პრიორიტეტები სულ სხვაა — იმქვეყნიური ცხოვრებაა. ბოკაჩოსთან მკითხველი ძალაუნებურად თაღლითების მიმართ თანაგრძნობით განწყობა; თაღლითების, რომელთა შესახებაც გვიამბობენ რომანის მთავარი მთხრობელები.

რატომაა რენესანსის ხანაში ადამიანი უპირატესი? რატომ აქვს მას ყველაფრის უფლება და რატომ ითვლება ის ყველაზე აღმატებულ არსებად? ამ მხრივ, ის ქრისტიანულ შუასაუკუნეებს ეფუძნება — ადამიანი ხომ ღმერთის ხატადაა შექმნილი. რენესანსის დროს სამყაროს აღქმა ხომ შუასაუკუნეობრივია. ამ დროს ისევ პტოლემოსისეული ხედვაა გაბატონებული, სადაც დედამიწა სამყაროს ცენტრია. რენესანსის ადამიანის მსოფლხედვა მემკვიდრეობით იღებს და ითავისებს ამ მსოფლშეგრძნებას. თომა აქვინელი ხომ აღნიშნავდა, რომ ადამიანი ერთდროულად მიწიერი და ციური არსებაა, სული და სხეული ორივე მნიშვნელოვანია, რადგანაც ადამიანი ღმერთის მიკრომოდელია და ის ზეციური სფეროების იგივეობრივია. ამიტომაც ის უცოდველი და სრულყოფილია.

რენესანსის დასასრული. ახალი დროება — დემითოლოგიზაციის ხანაა. რენესანსულმა ჰუმანიზმმა კი საფუძველი ჩაუყარა მას. ჰუმანისტებისთვის დამაჯერებელი იყო კოსმოსის მონესრიგებულობის შუასაუკუნეობრივი წარმოდგენა, რომელსაც განამტკიცებდა პლატონისეული და არისტოტელესეული ონტოლოგია. რენესანსის ხანის ჰუმანიზმი სამყაროსადმი ჭვრეტით მიდგომას აღიარებდა და მას ანტიკური ხანის ავტორების მიერ შექმნილი ტექსტების პოზიციიდან უყურებდა.

ძირეული გარდატეხა, რომელიც გალილეის და ნიუტონის ხანაში მოხდა, შუასაუკუნეების კოსმოსის სრულ ნგრევაში გამოიხატა, როდესაც ის უსასრულო სამყაროს შესახებ წარმოდგენით შეიცვალა, სადაც ყველაფერი ზებუნებრივ „მიზეზებს“ კი არ ექვემდებარება, არამედ სრულიად ბუნებრივ კანონებს, რომელთა შემეცნებაც ცდის გზითაა შესაძლებელი. ასეთ სამყაროში ადგილი აღარ დარჩა ტელეოლოგიზმისთვის, იერარქიებისთვის, ლეთაებრივი სრულყოფილებისთვის, წესრიგისა და ჰარმონიისთვის. ადამიანმა დაკარგა ის ცენტრალური მდგომარეობა, რომელიც მას რელიგიურ-მითოლოგიურმა მსოფლმხედველობამ მიანიჭა. აქედან უკვე ბაროკალური ცნობიერება იწყება.

დამონშებანი:

- Aligieri, Dant'e. *K'onst'asnt'ine Gamsakhurdias Rcheuli Tkhzulebani Rva T'omad*. T. 8. Tbilisi: gamomtsemloba "sabh'ota sakartvelo", 1967 (ალიგიერი, დანტე. *კონსტანტინე გამსახურდიას რჩეული თხზულებანი რვა ტომად*. ტ. 8. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, 1967)
- Biork'i, P'it'er. *Renasansi*. Tbilisi: gamomtsemloba "lega", 2001 (ბიორკი, პიტერ. *რენესანსი*. თბილისი: გამომცემლობა „ლეგა“, 2001).
- Gamsakhurdia, Zviad. *Vepkhist'q'aosnis Sakhismet'q'veleba*. Tbilisi: gamomtsemloba "metsniereba", 1991 (გამსახურდია, ზვიად. *ვეფხისტყაოსნის სახისმეტყველება*. თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1991).
- Gachechiladze, Giorgi. *Renasansi da Barok'o (Ts'anamdzhvreb'i "Vepkhist'q'aosnisa" da "Sibrdzne Sitsruisas" Shedarebiti Analizisatvis). Sulkhan-Saba Orbeliani – 350: Saiubileo K'rebuli*. Shota Rustavelis Kartuli Lit'erat'uris Inst'it'ut'i. Tbilisi: 2009 (გაჩეჩილაძე, გიორგი. *რენესანსი და ბაროკო (წანამძღვრები „ვეფხისტყაოსნისა“ და „სიბრძნე სიცრუისას“ შედარებითი ანალიზისათვის)*. *სულხან-საბა ორბელიანი — 350: საიუბილეო კრებული*. შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი. თბილისი: 2009).
- Mch'edlishvili, Irak'li. "Adamianuri Ganzomileba", P'roektsia da Modernuli P'roekti. "Semiot'ika". Tbilisi: 2010 (მჭედლოშვილი, ირაკლი. *რენესანსული „ადამიანური განზომილება“*, პროექცია და მოდერნული პროექტი. „სემიოტიკა“. თბილისი: 2010).
- Ts'ereteli, Giorgi. *Met'ri da Rit'mi Vepkhist'q'aosanshi. Sabch'ota Khelovneba*, № 2. Tbilisi: 1972 (წერეთელი, გიორგი. *მეტრი და რიტმი ვეფხისტყაოსანში. საბჭოთა ხელოვნება*, № 2. თბილისი: 1972).
- Burckhardt, Jacob. *The Civilization of the Renaissance in Italy*. Penguin Books, 2000.
- Foucault, Michel. *The Order of Things. An Archaeology of the Human Sciences*. Vintage Books, 1994.
- Greenblatt, Stephen. *Renaissance Self-Fashioning: From More to Shakespeare*, University of Chicago Press, 2005.

Spengler, Oswald. *The Decline of the West*. Oxford University Press, 1926.

Benesh, Otto. *Iskusstvo Severnogo Vozrazhdeniya*. Iskusstvo, 1973 (Бенеш, Отто. *Искусство Северного Возрождения*. Искусство, 1973).

Borev, Yuriy. *Estetika*. V 2-kh tomakh. Rusich, 1997 (Борев, Юрий. *Эстетика*. В 2-х томах. Русич, 1997).

Gaga Lomidze
(Georgia)

Renaissance: Context

Summary

Key words: Renaissance, Ancient Times, Middle Ages, humanism, Boccaccio, Rustaveli, knowledge, faith, episteme, Dante, individualism

Renaissance self-consciously adopted the ideas of ancient Greece and Rome, especially that of Plato and Cicero. They started to discover the beauty of form and they found Plato. At the Platonic Academy in Florence Marcilio Ficino was trying to reconcile the ideas of Plato and Moses, Socrates and Christ. Italian humanists were enchanted by the idea of combination of Christian and Pagan as well as flesh and soul, immanent and transcendent – as seen in Raphael’s “School of Athens”, where one can easily trace the effort to reconcile oppositions.

This revival of interest in ancient Greece and Rome was significantly facilitated by invention of printing. Suddenly it became possible to circulate books throughout the Europe.

Early historians described a clear intellectual break with the medieval era (Burckhardt, etc). Though recent researches proved that in fact Renaissance grew in the framework of the previous medieval era and the changes Europe experienced were more an evolution than a revolution.

On the example of Boccaccio’s Decameron we try to explicate, why a human being became the most important creature in the age of Renaissance. Like Thomas Aquinas, they thought that a human being was created in God’s image and s/he is earthly and heavenly creature at the same time. Both are important for Renaissance. And since a Man is a micro-model of God, s/he is homogenous to the heavenly spheres. That’s why a Man is not considered as a sinner, on the contrary, he is perfect. Unlike other creatures, mankind has not been assigned a fixed place in the universe. Our destiny is not determined by anything outside us. God has bestowed upon us a unique distinction: the liberty to determine the form and value our lives shall acquire. In other words, man is the master of his own destiny.

The earliest expression of the Renaissance was in Humanism, an intellectual approach that developed among those being taught a new form of curriculum: the studia humanitatis, which challenged the previously dominant Scholastic thinking. Humanists were concerned with the features of human nature and attempts by man to master nature rather than develop religious piety.